

Філософські проблеми освіти. 2011. № 2. С. 13–20.

2. Лебідь Н. К. Рівень домагань як психологічна детермінанта формування цілеспрямованої активності особистості. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2014. № 21. С. 102-106.
3. Кононова М.М., Ткаченко А.В. Професійна самоактуалізація та професійна Я-концепція майбутніх психологів. *Науковий журнал «Габітус»*. Випуск 46. 2023. С. 75-80.
4. Психологічні детермінанти професійного розвитку та самоактуалізації особистості : монографія / за ред. М.М. Кононової. Полтава, 2022. 222 с.
5. Старинська Н. В. Особливості самоактуалізації майбутніх психологів у процесі професійної підготовки. Київ : Інтерсервіс, 2015. 178 с.
6. Ткалич М. Г., Шутько Д. О. Основні підходи до вивчення феномену самоактуалізації особистості в зарубіжній психології. *Проблеми сучасної психології*. 2013. № 1. С. 65-71.
7. Шутько Д. О. Теоретичні підходи до вивчення проблеми професійної самоактуалізації особистості. *Проблеми сучасної психології*. 2014. Вип. 24. С. 752–762.

ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ТА ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ЮНАКІВ

Куцобіна А. В.

Полтавський національний педагогічний університет

імені В. Г. Короленка

anastasiakucobina99@gmail.com

Актуальність дослідження. Юнацький вік є критичним періодом особистісного становлення, у якому відбуваються глибинні зміни в системі цінностей, соціальних орієнтирів і внутрішньої структури Я-образу. Це етап, на якому особистість формує уявлення про сенс життя, визначає пріоритети, обирає

моделі соціальної поведінки, професійні напрямки та індивідуальні цілі. Центральним механізмом цього розвитку є ціннісна сфера, яка не тільки відображає соціокультурні впливи, а й виступає внутрішнім регулятором дій, вибору та емоційного ставлення до навколишнього світу. Одночасно в цей період особливо актуальним постає питання психологічного благополуччя – як інтегрального показника особистісної зрілості, емоційної стабільності та суб'єктивного задоволення власним життям.

У сучасному контексті, позначеному глибокими соціальними трансформаціями, зокрема в умовах війни, економічної нестабільності та невизначеності майбутнього, особистість юнака стикається з посиленими викликами. Зовнішня турбулентність ускладнює процеси ціннісного самовизначення, створює напругу в емоційній сфері, провокує кризи ідентичності та фрустрації базових потреб. У роботах І. Бухалової, Н. Шевченко наголошується, що в таких умовах юнаки часто демонструють розбалансовану структуру цінностей: водночас із прагненням до самореалізації й незалежності виявляється схильність до ескапізму, деструктивного самозахисту або ціннісного вакууму [1; 6]. Такі суперечності прямо впливають на рівень психологічного благополуччя, яке може коливатися від суб'єктивної стабільності до відчуття емоційного виснаження, втрати смислу, апатії чи внутрішньої тривоги.

У той же час саме юність є потенційно сприятливим етапом для формування психологічної стійкості, конструювання позитивного образу майбутнього, інтеграції гуманістичних і особистісно значущих цінностей. Ціннісна орієнтація, що набуває стабільності в цей період, стає основою для прийняття рішень, регуляції поведінки та визначення життєвих смислів. А психологічне благополуччя, за С. Д. Максименком, постає не лише як емоційна гармонія, а як результат внутрішнього узгодження мотиваційної, когнітивної та ціннісної сфер. У цьому контексті вивчення взаємозв'язку між ціннісними орієнтаціями та благополуччям є надзвичайно важливим як у теоретичному, так і в практичному вимірах [3].

Аналіз особливостей цього взаємозв'язку дозволяє не лише краще зрозуміти механізми особистісного функціонування в кризових умовах, а й окреслити шляхи цілеспрямованого психологічного супроводу юнаків: розвитку рефлексії, осмислення особистих пріоритетів, формування стійких смисложиттєвих орієнтирів. Це особливо важливо для системи освіти, молодіжної політики, психопрофілактики й практичної психології, де завдання підтримки психологічного благополуччя молоді не може бути ізольованим від аналізу її ціннісного вибору, світоглядних позицій і внутрішніх орієнтирів.

Виклад основного матеріалу. У структурі особистості юнака ціннісні орієнтації виконують роль інтегративного ядра, навколо якого вибудовується внутрішня узгодженість мотиваційної, когнітивної та емоційної сфер. У цей віковий період відбувається поступове розширення горизонтів свідомості, формування світоглядних позицій, підвищення рівня самосвідомості, що створює сприятливі умови для усвідомлення, вибору й закріплення власної ієрархії цінностей. Водночас саме в юності ціннісна структура є динамічною, варіативною, потенційно суперечливою – що відображає як особистісні пошуки, так і вплив змінних соціокультурних умов. Ціннісні орієнтації юнаків перебувають у процесі актуалізації й переоцінки, часто позначені роздвоєністю між індивідуалістичними прагненнями та необхідністю адаптації до соціальних очікувань [5].

Типова ціннісна система в юнацькому віці складається з трьох рівнів: гуманістичні орієнтири (дружба, любов, сім'я, свобода), самореалізаційні (успіх, самоствердження, розвиток, освіта) та соціально-зовнішні (кар'єра, статус, матеріальне благополуччя). Їх співвідношення у структурі особистості визначає не лише поведінкові тенденції, а й рівень особистісної цілісності, внутрішньої гармонії, самозадоволення – тобто безпосередньо пов'язане з психологічним благополуччям. Як показують результати дослідження Л. М. Дудки, наявність стабільної системи життєвих цінностей корелює з високими показниками суб'єктивного відчуття сенсу життя, позитивним афективним фоном, адекватною

самооцінкою й адаптивністю до змін. Навпаки, відсутність ціннісної структури або її фрагментарність зазвичай асоціюється з емоційною нестійкістю, песимістичним баченням майбутнього, зниженням внутрішньої мотивації [2].

Психологічне благополуччя у юнаків, згідно з сучасними концепціями, є багатовимірною конструкцією, що включає когнітивний компонент (оцінка якості власного життя), емоційний (задоволення, настрої, рівень тривожності) та аксіологічний (наявність смисложиттєвих орієнтирів). Теоретичні засади цього підходу висвітлено у працях Савчука Р. І., де зазначено, що суб'єктивне благополуччя в юності тісно пов'язане з досвідом узгодженості між реальними досягненнями та бажаними життєвими установками. Особливо важливим для молоді є відчуття перспективи, автономії у виборі шляху, приналежності до значущих соціальних груп та здатності впливати на власне життя [4].

У період соціальних криз, таких як війна чи соціальна нестабільність, ціннісна й емоційна сфери юнака зазнають тиску, що вимагає активізації внутрішніх ресурсів. У подібних умовах відбувається активна переоцінка життєвих пріоритетів, часто спостерігається відхід від матеріальних і споживацьких орієнтирів на користь таких цінностей, як безпека, взаємопідтримка, духовність, відповідальність. Це свідчить про адаптивну природу ціннісної сфери – її здатність змінювати структуру залежно від контексту, при цьому залишаючись опорою для збереження ідентичності й емоційної стабільності.

Зв'язок між ціннісними орієнтаціями та психологічним благополуччям має не лише описовий, а й прогностичний характер. Юнаки з гармонійною, усвідомленою системою цінностей демонструють вищу мотиваційну активність, кращу адаптацію до життєвих труднощів, більшу відкритість до майбутнього. Водночас суперечлива або неусвідомлена система цінностей посилює внутрішні конфлікти, провокує підвищену тривожність, невиразність особистісних меж та нестійкість Я-концепції. Саме тому психологічна робота з молоддю має бути орієнтована не лише на зниження стресових симптомів, а на глибшу рефлексію

ціннісних основ життєвої позиції – через розвиток свідомості, самоповаги, внутрішньої відповідальності та здатності до цілепокладання.

Висновки. Ціннісна сфера юнацької особистості відіграє системоутворювальну роль у розвитку її психологічного благополуччя, виступаючи як внутрішній орієнтир, що надає сенсу повсякденній активності, емоційним реакціям та життєвим прагненням. У контексті соціальних викликів, які загострюють особистісну нестабільність, ціннісні орієнтації стають своєрідним фільтром, через який інтерпретуються зовнішні події й визначається їхнє індивідуальне значення. Цілісність і стабільність цієї системи прямо пов'язані з рівнем внутрішньої гармонії, емоційного самопочуття, суб'єктивного відчуття сенсу та перспективи.

Психологічне благополуччя юнаків формується в умовах постійної взаємодії особистісних смислів, емоційної регуляції та ціннісної свідомості. Його рівень залежить не стільки від зовнішніх факторів, як-от соціальний статус або матеріальні умови, скільки від глибини внутрішньої опори на власну систему переконань і смислів. Коли ціннісні орієнтації є усвідомленими, внутрішньо інтегрованими й адекватно співвідносяться з реальними життєвими цілями, особистість демонструє вищу стресостійкість, кращу адаптацію до змін і позитивне самосприйняття.

Зміст цінностей, їхня структурованість і динаміка переорієнтації в кризових умовах можуть виступати прогностичними індикаторами особистісного функціонування. Переважання гуманістичних цінностей, прагнення до самореалізації, етичне осмислення життєвих виборів слугують ознаками не лише психологічної зрілості, а й потенціалу для конструктивного долавання внутрішніх суперечностей. Водночас ціннісна фрагментація, несформованість або конфлікт між особистими та нав'язаними орієнтирами значно підвищують ризики внутрішньої дезорганізації, зниження емоційної стабільності та відчуття екзистенційної порожнечі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бухалова І. В. Особливості формування життєвих цінностей сучасної молоді. *Психологія і суспільство*. 2021. № 3. С. 112–118.
2. Дудка Л. М. Ціннісні орієнтації та їх вплив на розвиток особистості в юнацькому віці. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2017. Вип. 3. С. 120–127.
3. Максименко С. Д. Загальна психологія : навч. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 272 с.
4. Савчук Р. І. Психологічне благополуччя студентської молоді у військовий час. *Габітус*. 2023. Вип. 51. С. 122–125.
5. Целякова О. М. Духовність і ціннісні орієнтації студентської молоді України в трансформаційному суспільстві. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2009. Вип. 38. С. 222-233.
6. Шевченко Н. Є. Вікові та гендерні аспекти трансформації ціннісних орієнтацій студентської молоді в умовах соціальної нестабільності. *Психологія і суспільство*. 2021. № 4. С. 130–135.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНО-РЕГУЛЯЦІЙНОГО АСПЕКТУ КРИЗИ ІДЕНТИЧНОСТІ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Кучеренко О.В.

*Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка*

olgakucherenka@gmail.com

Дослідження процесу формування ідентичності та її кризи у підлітковому віці є одним із актуальних питань сьогодення, вивчати які досить складно. За даними багатьох психологічних досліджень у значної частини підлітків на даному етапі розвитку України спостерігається життєва безпорадність, соціальний